

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 12

1 Հոկտեմբեր 1899

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատյը Այի Ճատուէսը Թիւ 20

1899

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

— — —

- 1 Ամենապատիւ Գերերջանիկ նորապսակ հոգեւոր Տէր .
- 2 Առ. Գերերջանիկ եւ Վեհաշնորհ Տ. Տ. Պօղոս Պետ-
րոս ԺԱ. Էմմանուէլեան.
- 3 Նուագ.
- 4 Պ. Ֆերտինան Պոլիսդէր եւ հաւատալու պետք.
- 5 Մանկիկն ի քուն.
- 6 Բովանդակութիւն Ձեռագիր Մատենին որոյ անուն է
«Կարմիր գիրք» .
- 7 **ՎԱՐՔ Ս. ՄՈՆՈԲԱՅԻ.** Յովսէփս Վ. ԱՐԻԿԵԱՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Տասներորդ Տարի

թիւ 12

1 Հոկտեմբեր 1899

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՔ ԳԵՐԵՐՔԱՆԻԿ

ՆՈՐԱՊԱՍԿ ՀՈԳԵԻՈՐ ՏԷՐ

Նոյն աստուածալին անքնին տեսչութիւն՝ որ զԶեզ ըստ բազմադիմի առաքինութեանցդ արդեանց եւ արժանեաց՝ հրաւիրեալ կոչեաց յայս ամենաբարձր պատիւ եւ աստիճան Պատրիարքութեան եւ Կաթողիկոսութեան աստուածապահ Աթոռոյն Կիրիկիոյ, խրախուսեալ յորգորեաց զիս մատուցանել նորաստեղծ Ամենապատիւ Գերերջանիկ Հոգեւոր Տեառնդ զիմ խոնարհ հպատակութիւնս, զանկեզժ սէր սրտիս, զսիրալիր շնորհաւորութիւնս եւ զջերմեռանդն բարեմաղթութիւնս :

Յիշաւի, Ամենապատիւ Գերերջանիկ Հոգեւոր Տէր, ոչ միայն անպատում է ուրախութիւնս սրտիս՝ այլ եւ երջանիկ իսկ համարեմ զանձն իմ, եւ մեծապէս մխթարիմ տեսեալ զիմ հայրենակից, ընկերակից, դասակից եւ միաբանակից, բարձրացեալ ի պատիւ հովուապետութեան Հայ Ս. Եկեղեցւոյ : Վասն որոյ զոչութիւնս եւ փառս մատուցանեմ նախ քան զամենայն անհաս խնամոց Բարձրելոյն, որ հաճեցաւ իւրով անհուն զթութեամբն մխթարեալ սփոփել զվշտացեալ սիրտ համօրէն Հայ Կաթողիկեայ ազգիս, շնորհելով զԶեզ մեզ ընտ-

րութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ Հովիւ քաջ, Դիտապետ արթուն եւ
Հայր բարեգութ : Եւ անշուշտ եմ՝ զի Ձերով աստուածահա-
ճոյ առաքինութեամբդ, անդուգական իմաստութեամբ, հան-
ճարեղ խոհեմութեամբ եւ եռանդալին ջանիւքդ եւ աշխատու-
թեամբ՝ ծաղկեալ բարգաւաճեցի Աթոռս Կիլիկիոյ, պանծալի-
եալ պայծառացի հայ. Ս. Եկեղեցի, եւ յառաջացեալ փա-
ռաւորացի Հայ Կաթողիկեայ սիրելի ազգս. որպէս երբեմն
յաւուրս երջանկայիշատակ Նախորդաց ձերոց. որոց շէրիմք
եւ ոսկերք այսօր ցնծան Եւ եւս յուսամ ի Տէր, զի Ձերով
հայրական գթովք եւ խնամովք հաւաքեսցիք Դուք ի Մոյգ
գորովալից զցրուեալ Ուրդիս Ձեր, հաստատելով վասն նոցա
զանազան վիճակս եւ թեմս, եւ բանալով նորանոր առաքե-
լութիւնս ի պայծառութիւն Ս. Հաւատոյս :

Արդ մնայ ինձ, թէպէտ ի հեռուստ, այսու երկտող գրու-
թեամբս, խառնել ընդ դասս Արհ. Գեր. Եղբարց իմոց Եպիս-
կոպոսաց, եւ համբուրիւ շնորհաբաշխ Ս. Աջոյդ հեղուլ յոտս
Ձեր զիմ եւ զՅ. Կղերցս եւ զաստուածասէր ժողովրդեանս
զշնորհաւորութիւնս, մաղթելով վասն Սրբութեան Ձերոյ ղեր-
կար շարս երջանիկ ամաց, զպայծառ աւուրս, զցանկալի դե-
ղեցիկ բարեյաջողութիւնս եւ զկար ղօրութեան ի կատարումն
պանծալի բարձր եւ ծանր պաշտամանդ :

Աղաչեմ շնորհել ինձ, Յ. Կղերցս եւ աստուածասէր ժո-
ղովրդեանս զառաքելական օրհնութիւն Ձեր .

մնամ

Ամենապատիւ Գերեքջանիկ նորապսակ Հոգեւոր Տեառնդ

Ամենախոնարհ ծառայ

Մ. Վ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Արքիպիսկոպոս Մամպոյ

Ի Մարտին 1999 Օգոստ. 1

ԱՌ ԳԵՐԵՐՋԱՆԻԿ ԵՒ ՎԵՀԱՇՆՈՐՀ
Տ. Տ. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԱ.
ԷՄՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ՊԱՏՐԻԱՐԲ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿՈՅ

Որպէս արեւ վարդազոյն լուսացընցող գերարփի
Ճառագայթիւք իւր պայծառ փարատէ զմէզ խաւարի,
Որպէս անձրեւ զովարար հեշտացուցիչ մեր զարնան
Արբուցանէ զծարաւուտ գերկիր, ըզդաշտ, զանդաստան,

Այսպէս եւ Դու, ծագիւ, Հա՛յր, լուսապայծառ մեր հոգւոց,
Կենդանութիւն տառ անանց, սըփռես հանուրց սիրոյ բոց,
Արբուցանես ըզհոգիս ցօղով շնորհաց երկնածիր,
Ջարթուցանես զորս էին ի մահառիթն ի թըմսիր:

Յորժամ մանուկ ծաղկաթիթի՝ համակ հրապոյր էր փափկիկ,
Անմեղուծիւն հրեշտակաց փայլէր ի դէմքս նորին.
Ձէր ինչ հընար հայել ի նա, լըսել զաւաչ իւր քաղցրիկ,
Եւ ոչ ի յուշ ածել անդէն զանրժծութիւն երկնային:

Հնչեաց ձայն ինչ խորհըրդաւոր բարեպաշտիկ յունկըն իւր . . .
Ըզհայրենին եթող ըզտուն անարտասուք եւ անվիշտ,
Կըբթել բարւոք յուսմունս պէս պէս, մերժեալ ի սպառ հան-
գիստ, զիւր,
Սպասաւոր զոլ Բարձրելոյն, ա՛յս իւր հոգւոյն տենչանք միշտ:

Քանի՜ խանդիւ եւ խնդութեամբ ի սուրբ սեղան մատուցեալ
Զանձն Աստուծոյ եւ ընկերին մատոյց սիրոյ պատարագ ,
Առ ոտն հարեալ զաստեաց ըզփառս՝ ըզճոխութիւն եւ զփայլ՝
էր ի սրփոել բարիս առատ միշտ փոյթեառանդն եւ արագ՝

Եւ աշխուժիւ սիրաբորբոք ետ քաղցելոյ ամբոխին՝
Զաստուածեղէն բանին ըզհաց, անմահութեա՛ն պարգեւիչ,
Եւ ըզմայլմամբ կախեալ անդուլ զոսկի չրթանցըն կային
Սիրտք երկիւղածք եւ մաքրատենչ, միտք քաջագէտ սրաթոիչ՝

Զի՛ ցանկալի քաջ հովուապետ երեւեցաւ նա մի օր .
Ոչ ընդունայն ինչ սեթեւեթ, ոչ սին ինչ ցոյց իւր մական .
Վրէժխընդիր ցանգ իրաւանց՝ իշխանութիւն էր այն նոր
Պատկառելի եւ համայնից, ոչ լոկ ծերոյն եւ մանկան

Եւ թէ զիարդ իսկ օտարաց մեծարելի նա յանհունս
Եկաց յաւէտ, եւ օրինակ նախանձելի, ալիւ ըզգամ
Զի ոչ երբէք պատիր կամ սուտ երեւեցաւ յիւր չրթունս,
Եւ ձայն իւր վեհ եղեւ հըզօր իմաստութեան ինչ պատգամ

Մինչ պաշտելի էր անմեղաց, բարեպաշտից համօրէն,
Ահ եւ սոսկումն ազդէր չարաց, նենգաժետից անըզգամ .
Մինչ հրեշտակ անմեղութեան էր իւր ընկեր յորրանէն,
Ոչ գիտ ըստուերն իսկ վատութեան մուտ առ նրմա մի անդամ

Ամենատես արդ աշկունք ետուն վայն մեզ Հայրապետ,
Եւ դերըզգօն Առաջնորդ, հրկնաքարոզ Վարդապետ .
Ո՛չ եւս առ մեզ մեղմեխանք, ո՛չ եւս անարգ չահ անձին .
Եւ ահա կարգք սրբաբարք անդրէն առ մեզ ծաղկեսցին

Հայրապետին մեր առ ոտս աստուածարեալ հոգեյունչ
Խորտակեսցի հեռ, նախանձ, ատելութիւն դիւամուռնչ .
Եւ աղաչեմք ըզՔեզ, Տէ՛ր , օրհնեա՛ ըզմեզ միաբան,
Ի՛ աննիրհ ակամբ քո յաւէտ պահեա ըզնա անսոսան

Ամեն եւ Գերերջ Հոգեւոր Տեառն Տեառն
ՊՕՂՈՍ ՊԵՏՐՈՍԻ ԺԱ. ԷՄՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

Կարողիկոսական Աթոռն բարձրացած օր
ի պատիւ իրեն մեծարանօք նուիրուած
Մեսրոպ վարդապետ Ուղուրլեանէն

Ն Ո Ւ Մ Պ

Մենք Աստուածութեան կ'երգենք օրհնութիւն
Երկնի եւ երկրի փառաւորելոյն ,
Որ ունկընդիր մեր պաղատանքներուն ,
Հաճեցաւ մեզ տալ մէկ հովիւ արթուն :

Նրմանելով նա Տարսնեան փողոյն ,
Թէ եռանդ ունի եւ թէ նոյն անուն .
Օժիտ ալ կ'ըսեմ հաւատք հաստատուն ,
Եւ ժառանգութիւն՝ Կիւլիկիական Տուն :

Ահա վերջապէս այսօր բանիբուն
Հայ-Կաթողիկեայց կուգայ Այցելուն ,
Քաջալերութիւն ըլլալ ամենուն ,
Որպէս զի գործեն առաքինութիւն :

Այժմէն իր անձին վըրայ զարդարուն
Պէս պէս կը փայլի բարեմասնութիւն ,
Կր համընթանան իրեն քայլերուն
Հետ՝ արիութիւն եւ արդարութիւն :

Հըրճուալի է մեզ այս պատահութիւն
Ակընկալութեանս զերեւ չելլելուն ,
Մենք Աստուածութեան երգենք օրհնութիւն ,
Երկնի եւ երկրի փառաւորելոյն :

ՅԱթոռանիստ Եկեղեցւոյ Ս. Աստուածածնի

Պ. ՖԵՐՏԻՆԱՆ ՊՌԻՒՆԴԻԵՐ

Ե Ի

« ՀԱՌԱՏԱԼՈՒ ՊԵՏՔԸ »

Բ.

Իր բանախօսութեան երկրորդ մասին մէջ , որ ոչ նուազ ջանջախիչ է եւ ոչ նուազ իմաստասիրական , Պ. Պրինդիէռ կը հաստատէ հզօր շեշտերով թէ Հաւատքն է պայման ամեն բարոյականի եւ ամեն գործունէութեան . «Ամէն գործունէութեան նախ , եւ արդարեւ , ի՞նչպէս պիտի գործենք , եթէ չենք հաւատար . ո՞վ էր որ ըսաւ թէ տարակոյսն է կալուղ բարձ մը բարեկազմ զլուիններու համար . եւ իրօք կը տարակուսիմ թէ տարակոյսն լինի այդ կալուղ բարձն , նոյն իսկ բարեկազմ զլուիններու համար , Բտսղալ եւ Պօսիւէ մէկ դասի մէջ բաւական եռանդուն զլուիս ունեցան , եւ Տիարօ ու Վօլդէր միւս դասին մէջ , զորս չէք համարիր , կարծեմ , սկեպտիկեաններ եւ ոչ իսկ տարակուսողներ : Այդպէս չպիտի համարիք նաեւ մեր օրերը Ռընան մը , օրինակի համար , կամ Դէն մը : Չունեցան միւսնոյն հաւատալիքներն , բայց ամենքն ալ ունեցան զօրաւոր հաւատալիքներ , ամենքն ալ ունեցան յամառ եւ անշրջելի հաւատալիքներ : Ամեն պարագայի մէջ , տարակոյսն կը ջլատէ նկարագիրները , եւ վաղ կամ անուշան , բայց անվրէպ , եթէ անձնատուր լինինք նմա , կամքերու քայքայում յառաջ կը բերէ : Հակառակ ամէն ճգանց որ կը լինի նորա զեմ , եթէ հաւատալու պէտքն կ'երեւի միշտ վերտօնի , պատճառն այն է որ կտրելի չէ մեզ գործել եւ ոչ հետեւագէտ ապրիլ առանց անոր : Չէ պայմանն եւ եթ , այլ եւ սիրզն եւ լծակն ամեն գործունէութեան : Ամէն մեծ գործերու սկիզբը հաւատք մը , հաւատալիք մը պիտի գտնէք : Լաւ կ'ըսեմ , հաւատալիք մը կամ հաւատքն , այսինքն բան մը զոր չենք զի-

անք , բայց զորմէ նուազ ստոյգ չենք այդու , զորմէ զրեթէ աւելի ապահով իսկ կ'ըզամք զմեզ , քանի որ գիտութեան մի քանի մարտիրոսներ կը ճանչնանք . թէեւ , — եւ չեմ ուզեր բնաւ նուազեցնել նոցա արժանիքն կամ վառք , — բայց ո՞ր քան աւելի բազմաթիւ չեն եղած մարտիրոսք իրենց հաւատալեաց կամ հաւատոյն »

Հոս մեծիմաստ բանախօսն կը յայտնէ թէ նուիրական զգացումն ալ ուրիշ բան չէ բայց միայն գեղեցիկ օրինակ մը « հաւատալու պէտք » ին , « Ու հիմնադիրք կամ կազմակերպիչք այս նոր կրօնից , զորոց կը խօսէի ձեզ՝ քաջ գիտցան զայս . եւ որովհետեւ , առաւել կ'ոմ նուազ գիտակցաբար , ճանչցան զայս , անոր համար է որ իրենց քաղաքավարութիւնն փորձեց « Յեղաշրջութենէն » կամ « Յառաջդիմութենէն » կրօնքներ յինել . . . »

« Պայման գործունէութեան , — ինչպէս տեսաք , անհատական գործունէութեան որպէս եւ ընկերային գործունէութեան , նկարագրի կազմութեան եւ ազգերու մեծութեան , — կ'ըսեմ թէ երկրորդ , ինչ որ կ'ապահովէ զմեզ թէ սկեպտականութիւն մը չպիտի յաղթէ երբեք հաւատալու այս պէտքին , նաեւ գիտութեան պայմանն լինելն է այդ . կը յիշէք Պիղատոսի խօսքը . « եւ ասէ Պիղատոս . Ձինչ է ճշմարտութիւն » : Ո՞վ ձենէ , ո՞վ մենէ դէթ մի անգամ իւր կենաց մէջ ըրած չէ ինքն իրեն այս հարցումն : Այո՛ , ի՞նչ է ճշմարտութիւնն , ո՞ր է այն . ի՞նչպէս պիտի հասնինք նմա , ի՞նչ միջոցներով . ի՞նչ է մեր ստուգութիւնն իւր այն դոյզն ծանօթութեան վրայ զոր ունինք . եւ այդ ստուգութիւնը , վերջապէս , ի՞նչ բանի վրայ կը հիմնենք զայն , եւ իրապէս կրնանք հիմնել միայն հաւատալեաց վրայ , կամ եթէ կ'ուզէք , միայն հաւատոյ ներդրածութեան մը վրայ »

Հոս Պ. Պաիւղիէն մի առ մի ի վկայութիւն կը կոչէ « մեր ժամանակաց մտածութեան երեք մեծ վարպետներն . Տէգարդ , Քանդ , եւ Հէրպէրդ Սթենսէր , որք կը փութան հաստատել թէ « հաւատոյ ներգործութեամբ մ'է որ պարտինք սկսիլ ճշմարտութեան խուզարկութիւնը » , թէ ի՞նչ է այդ հաւատոյ ներգործութիւնն , ունկն դրէք մեծանուն բանախօսին . « իրենց հաւատոյ ներգործութիւնը բառին ռամկական կամ ընտանեկան իմաստով հաւատոյ ներգործութիւն մ'է , ինչպէս աշտկերտի մը որ կը հաւատայ իւր վարժապետին հե-

դինականութեան, կամ սղու մը որ կը հաւատայ իւր հօր խօսքին: Նաեւ դիմադրու անկարողութեամբ կամ յուսահատութեամբ չէ որ կը հաւատան: Իրենց վարդապետականութիւնն (dogmatisme) իրենց սկիզբականութեան ապաւէնը չէ բնաւ: Ստուգութիւնն է զոր կը փնտռէին, անոր կարենալ հասնելու վստահութեամբ, եւ այդ ստուգութիւնը դո՛ւն ոչ թէ փորձառութեան կամ ապացոյցի մէջ, այլ հաւատոյ մէջ: Եւ ի՞նչ պէտք է հաւատալ: Պէտք է հաւատալ թէ գիտութեան հաստատութեանց մէջ, — բանական կամ փորձառական գիտութեան, — կը բովանդակի ամեն կրօնքներու խորհրդեան հիմնական հաստատութիւնը: Երբ նախնի ջատագովք կ'առաջադրէին հաստատել Կաթողիկէութեան ճշմարտութիւնն, առ այսպէս իմն ասել, յաջորդական աստիճաններու վրայ կը դնէին իրենց փաստերը, եւ կրօնի ճշմարտութիւնը ապացուցած լինելով ընդդէմ անհաւատից ընդհանրապէս, քրիստոնէութեան ճշմարտութիւնը կը հաստատէին յետոյ ընդդէմ Հրէին օրինակի աղաքաւ... հասնելու համար ի վերջոյ Կաթողիկէութեան ճշմարտութեան Կոստատութեան ընդդէմ Բողոքականութեան: Քննապաշտութեան (criticisme) վերջին եզրակացութիւնք կը տանին զմեզ այս դիրքերէն առաջնոյն, որ է Գլորացական (scholastique) փիլիսոփայութեան դիրքն իւր բովանդակութեանց մէջ ընդդէմ Ռեքանոսաց. եւ պահ մը վերջ պիտի փորձեմ ձեզ յուցնել թէ զրապաշտութեան (positivisme) եզրակացութիւնք կը տանին զմեզ երկրորդին, որ է աստուածաբանութեան դիրքն:

Բայց նախ եւ յառաջ, չեմ կրնար չըսել մէկ քանի բառ հաւատալու պէտքին հետ բարոյականին ունեցած առնչութեանց մասին: Հոս ալ, զիտէք, հակառակ ճիշդ մեծ եզաւ, եւ բարոյական օրէնքը « բնութեան » վրայ հիմնել, յետոյ « անկախ բարոյական » սնուան տակ զայն ամեն բնազանցականէ ազատագրել փորձելէ վերջն, այսօր կը կարծեն իւր « բնազանութեանց » մէջ փաստ մը պոնել ընդդէմ բարոյականի. եւ ճշմարիտ է թէ չեն ապացուցաներ բնաւ այդ « զանազանութիւնն » ներն», ասոնց մասին միշտ խօսելով հանդերձ: Շատ լաւ. բնագունինք պահ մը այդ զանազանութիւններն: Այն ասեն ուրիշ բան չպիտի մնար բայց միայն անոնց նկարագիրն որոշել ճշդիւ, եւ ցոյց տալ թէ ուրիշ բան չեն անոնք եթէ ոչ մի քանի անյեղի սկզբանց յառաջդիմական պատշաճեցուցումն ընկերային

յաջորդական շարժման եւ ղիւրափոփոխ վիճակներու : Ահա ինչ որ դեռ չըրին : Եւ երբ ըրած ըլլան զայդ կամ ընեն , — հրահանգիչ եւ շահեկան պիտի լինէր գիտնալ , — միշտ պիտի մնար վնասուել թէ ուստի յառաջ կուգան այդ փոփոխութիւնքն իսկ . եւ եթէ բաւական մօտէն նայէինք , պիտի տեսնէինք թէ այդ փոփոխութեանց ճշմարիտ պատճառն չէ բնաւ « զէպի բեւեռ բարձրութեան աստիճանի մը » մէջ , ոչ գիտութեան կամ փրկսփայլութեան յառաջդիմութեան մէջ , եւ ոչ մարդկային բնութեան յեղաշրջման մը կամ փոփոխութեան մը մէջ , այլ հաւատացեալ փոփոխութեան մը մէջ :

« Եւ ինչո՞ւ այդպէս : Վասն զի բարոյականն չէ այլ ինչ բայց միայն ամբողջութիւնն պատուիրանաց որք կը կառավարեն մարդուս ընթացքը : Եւ ո՞ւստի կ'ուզէք որ , ո՞ւստի կ'ուզեն որ ծագին նոյն իսկ այդ պատուիրանք , եթէ ոչ այն դադարաւէն զոր կը կազմենք մեր վախճանին նկատմամբ : Բայց հող իսկ է հաւատոյ իշխանութիւնն : Ի՞նչ պարտինք հաւատալ մեզ նկատմամբ , մեր դիրքին նկատմամբ այս աշխարհի մէջ . լինչպէս պարտինք վարուիլ մեր նմանեաց հետ . եղա՞ծ են մեզ համար , եղա՞ծ ենք անոնց համար . կամ ամէնքս ի միասին եղա՞ծ ենք հասարակաց գործի մը համար աշխատելու . պարտինք գործածել կեանքն որպէս թէ չգործածելով . կամ պարտինք կարծել թէ մեզ սրուած է այն՝ վայելելու համար միայն : Բոլոր այս ինքիքը շատ պարզ են անշուշտ , շատ հասարակ , ամենօրեայ հարցեր են ասոնք : Վճռաբար կը լուծենք զայնս առանց երկբայութեան ամեն օր եւ ամեն առթիւ : Մեր ամեն խորհրդակցութիւնք կը պարզեն զայնս եւ մեր ամեն լուծմունք կ'որոշեն զայնս : Բայց ո՞վ չտեսներ թէ անոնք կախումն ունին « հաւատալիքէ » եւ թէ ոմանց սկիզբը կամ այլոց ծայրը կը գտնենք դարձեալ հաւատոյ ներգործութիւնը :

Որչափ կ'արժեն մեր « հաւատալիք » , նոյնչափ կ'արժէ մեր բարոյականն , — չեմ ըսեր մեր գործերը , պէտք է մարդկային տկարութեան բաժինը հանել . — եւ մեր վարուց սկզբունք կը դառնն փոխադարձաբար մեր հաւատալիքները : Այս է թերեւս ինչ որ չգիտեն բաւական նոքա որք — կը տեսնենք ամեն օր — կը յարձակին հաւատալեաց դէմ յայտարարելով հանդերձ՝ ամենայն անկեղծութեամբ՝ թէ կ'ուզեն պահել բա-

րոյականը : Պէտք չէ տապալել այն ծառն որոյ պտուղները կ'ուզենք քաղել միշտ :

« Հա՛րկ է յաւելուլ թէ աստ եւս պարունակութիւնն հաւատոյ ներգործութեան որ կը հիմնէ բարոյականն ո՛ր եւ է տեսակ չկարէ լինել , եւ թէ պէտք է որ լինի իսկապէս բացարձակին մի հաստատութիւնը : Պարտականութեան նկարագիրն իսկ կը պահանջէ զայդ , որ կրնայ ընդունիլ մեղմացումներ , զանազանութիւններ , բայց ոչ երբեք սահմանադրութիւն եւ ոչ իրաւախոհութիւն : Պարտականութիւնն է կամ չէ : Հրամայականը վճռական է եւ կամ այլ եւս հրամայական չէ . խրատ մը կը զառնայ որում կրնաք հետեւիլ կամ չհետեւիլ , հրաւէր մը կը դառնայ զոր կրնաք չընդունիլ . յորդոր մը՝ զոր մտիկ կ'ընենք կամ չենք ընել : « Խիղճը որտի՛ն կը նմանի , ըսուեցաւ ճշդիւ եւ զօրութեամբ . երբ անգրագոյն մը պէտք է : Պարտականութիւնն ոչինչ է եթէ վսեմ չէ , եւ կեանքն կը լինի ունայն եթէ չպարունակեր յաւիտենական առնչութիւններ : » Բայց այդ « յաւիտենական առնչութիւններն » տեսանք , հաւատքն եւ եթէ է կարող ապահովել մեզ զայն : Զիք բարոյական տառնց հաւատոյ , եւ չիք հաւատք որ , արժանի լինելու համար այս անուան , պարտաւոր չըլլայ պարունակելու բացարձակը : Բոլոր այս անգին մտածութեանց վրայ աւելցուցէք նաեւ հետեւեալն , որ ամբողջ հաստի մը կ'արժէ . « Իրողութիւն մ'է քե անկախ , կամ ամեն բնագոյնութեան եւ ամեն կրօնքի բացարձակապէս գերծ բարոյական մը ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՄԸ ԶԷ : »

Գ.

« Ի՞նչ եզրակացութիւններ պիտի հանենք ուրեմն աստի , ինչ խրատներ կամ ինչ որոշումներ : Վասն զի մարդ կը խօսի երբեմն , նոյն իսկ հրապարակաւ , խօսելու համար , հաճոյքի կամ պատուոյ համար , բայց նաեւ կը խօսի երբեմն դորձելու համար , համախմբելու համար բարի կամքերը զազաւարի մը բոլորտիքը զոր ուղիղ կը կարծէ , եւ այս է ճշդիւ ինչ որ կ'ընենք ես այսօր :

Ուրեմն եթէ կը պարտինք հաւատոյ ամեն ինչ որ ջանացի ձեզ ցուցնել թէ կը պարտէինք նմա, պիտի հաւատանք նախ թէ պէտք է հաւատալ, եւ կը խոստովանիմ որ այս խորհուրդն առաջին տեսութեամբ միամտութեան մը կերպարանքն ունի մի քիչ: Բայց աւելի մօտէն նայինք, պիտի տեսնենք որ միայն կերպարանք մ'է այդ, եւ մինէ որ ով պիտի ջանայ վեհանձնութեամբ հետեւիլ այդ խորհրդին, անգարձ կերպիւ պիտի բաժնուի սկեպտականութեան, dilettantismeի, եւ նոյն իսկ բանապաշտութեան (rationalisme) այլանդակ կարծիքներէն:»

Հոս Պ. Պոլենդիէն ձեռք կ'առնու իւր խարազանն, եւ հուժկու ձաղկանք մ'է որ կ'սկսի գրական մակաբոյծներու դէմ, ու կը յաւելու քաջութեամբ. «Պէտք է ըսել, ամբողջ սերունդ մը որուն կը վերաբերիմ սնաւ այս dilettantismeի դպրոցին մէջ, եւ սորա հետալի ներկայացուցիչներէն պիտի դռնէք տակաւին մեր մէջ: Բայց կարծեմ թէ անոր ալ ժամանակը վերջացած է այսօր...: Եւ թէ երբեմն մէկ քանիներ միայն էինք բողոքող վայելողներու այս ցած խաչալին դէմ, օր քան զօր աւելի բազմաթիւ կը լինինք: Աւելի բազմաթիւ պիտի լինինք վաղիւ, միւս օր, կը յուսամ, եւ եթէ այս արդիւնքն եւ եթ ստանայի այս բանախօսութենէս, անշուշտ կորուսած չպիտի ըլլայինք մեր ժամանակն ո՛չ դուք եւ ո՛չ ես: Հաւատալ թէ պէտք է հաւատալ, եւ ջանալ հաւատալու, եւ դէպի հաւատք այն ճիգն ընել հիմն իսկ իւր հաւատոյն, ո՛չ, դարձեալ կ'ըսեմ, միամտութիւն մը չէ այս, կամ եթէ կ'ուզեն որ միամտութիւն մը լինի, աւելի իմաստ կը պարունակէ այնքան ամենէն շողշողուն տարօրինակ կարծիքներն (paradoxes).....»

«Կը ճանչնաք զԳոռնօ: Շատ ծանօթ չէ, բաւական իսկ ծանօթ չէ. իսկ ես զայն կը հաշուեմ ժամանակիս այն փիլիսոփաներուն մէջ, որոց արժէքն շատ աւելի մեծ է քան իրենց համբաւն: Գրած է տեղ մը. «Այն լեզուն զոր կը խօսինք լեզու մ'է վերջապէս ալոց նման, վարչութիւնն որ զմեզ կը վարէ վարչութիւն մ'է ալոց նման. — եւ այս տողերու թուականն է 1872, — բայց անկեղծօրէն այն կրօնն զոր մեր հարք աւանդեցին մեզ կրօնք մը չէ ալոց նման: Նա կը կատարէ քաղաքակիրթ աշխարհի պատմութեան մէջ միակ դեր մը. առանց համարժէքի, առանց նմանի:» Ճշմարիտ դրական փիլիսոփայի մը լեզուն է այս: Իրաւունք ունի. «Կրօնն

զոր մեր հարք աւանդեցին մեզ ուրիշի մը նման կրօնք մը չէ : » Նա կը տարբերի էապէս , նա տարբեր եղած է զործնականապէս եւ իրողութեամբ բոլոր այն կրօնքներէն զոր իրեն դէմ հանած կամ իրեն հետ բաղդատած են , Դրապէս , — եւ այս բառին կուտամ բոլոր իւր ոյժը , — « Նա կատարած է քաղաքակիրթ աշխարհի պատմութեան մէջ դեր մը միակ , անհամադոր , աննման : » Կրնանք սահմանել պատմականորէն , առարկայապէս , զայդ դեր : Ինքն իսկ Օկիւսդ Գոնդ ըրաւ զայդ , եւ սքանչելապէս ըրաւ :

« Եւ կրնանք աւելի հեռուն երթալ : Կրնանք , իբր զրականք մեկուսացնել , եւ դնել բոլոր քրիստոնեայ հաղորդութիւններէ վեր զայն որ ամենէն աւելի լաւ եւ ամենէն աւելի կատարելապէս պիտի դոհացնէ մեր « հաւատալու պէտքը » : Ուրեմն եթէ հաւատալու պէտքը կը բովանդակէ հարկաւորապէս հեղինակութեան մը կաղմակերպութիւնն որ հաստատութիւն կուտայ հաւատոյ , կամ մանաւանդ լաւագոյնս խօսելու համար , որ զայն անվթար կը պահէ դարուց ի դարս , որ զերծ կը կացուցանէ զայն ամեն ոլորագայի մէջ անհատական կարծեաց քմահաճոյքէն , եւ որ զայն կը բերէ կրկին , ամեն անգամ որ հարկ լինի , իւր առաջին սկզբան . — եթէ չենք կրնար յղանալ հաւատը մ'անկախ աւանդութեան որ անոր աւանդապահն լինի , որ անոր համարը տայ , կամ առանց շարունակութեան մը որ անոր երաշխիքն լինի , — եթէ հաւատք մը ժառանգեալ ի նախնեաց եւ փոխանցելի մեր յաջորդաց , ոչ միայն կը բաժնուի կենդանեաց ինչպէս եւ մեռելոց , այլ եւ չլլատուի այս բաժանմամբ եւ եթէ կ'երևի թէ ընդհակառակն կը զօրանայ այնու . — եթէ չկայ կտալ մը աւելի հաստատուն քան զկապն հաւատալեաց , եթէ հաւատալիքներն են որ կը մերձեցնեն , կը միացնեն , համերաշխ կը դործեն զմարդիկ , եւ բաւական ճշդութեամբ որք կը կաղմակերպեն զայնս ընկերութեամբ , եւ չահերը կամ կիրքերը կամ լուր գաղափարներն չեն որ յաջողին առ այս , հեռեւութիւնն յայտնի չէ : Եւ ստուգիւ միթէ կաթուղիկէութեան դիրքը չէ : այս : Կաթողիկէութիւնն ընկերական է , Ահա ինչ որ մեր օրերը դեռ ոչ ոք լաւագոյնս ապացուցուց քան Օկիւսդ Գոնդ , եւ եթէ ոչ ոք քան դնա լաւագոյնս ապացոյց , ինչ կը պակսէր իրեն վերջին քայն առնու համար , կամ զայն փորձելու համար : . . . Երկու բաներ պակսեցան նմա , երկու բաներ որ մի են : Պակսեցաւ իրեն քաջութիւնն ճանչ-

նաուս սխալն «երեք վիճակաց» կարծեցեալ «օրինաց», յորս մինչեւ իւր վերջին օրը կարծեց տեսնել իւր մեծ գիւտը . եւ իրեն պակսեցաւ քիչ մը խոնարհութիւն :

«Ջուսենայ խոնարհութիւն, գիտեք, ափսո՛ւ, ահա ինչ որ պիտի կրնայի՛նք կոչել ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՅ ՄԵՍ ՀԵՐՆՏԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆԸ . եւ եթէ ամեն հերետիկոսութիւնք, ճշմարիտ ըսելով, մարդկային բնութեան առաջին մոլութեան մը վարդապետական ծաղկումն են, մեր մեծ մոլորութիւնն մեր դարուն մէջ կամ նոյն իսկ չորս հինգ հարիւր տարիէ ի վեր, հպարտութիւնն է : Ծննդոց գիրքէն օձին խօսքը միայն պահեցինք. եւ լինիջիք իբրեւ զաստուածս :

«Պիտի ներէք ինձ կանգ առնուլ հոս : Ջանացի ցոյց տալ ձեզ թէ «հաւատալու պէտք»ը նուազ յարակից չէ մարդկային մտաց բնութեան եւ կազմութեան քան Արիստոտելի կամ Քանդէի դասակարգութեանց (catégories) : Մտածութիւններ կան որք չեն կրնար ծնիլ, կազմուիլ եւ զարգանալ, եթէ ոչ հաւատոյ դասակարգութեան տակ կամ մէջ : Յետոյ ցոյց տուի ձեզ, Ջանացի ցոյց տալ թէ այս դասակարգութիւնն ամենէն նուազ ընդհանուրն չէ, քանի որ, ինչպէս կ'ըսեն փիլիսոփայք, նա կը «պայմանէր» գործունէութիւնն, գիտութիւնը եւ բարոյականը : Եւ որովհետեւ այս ամենայն դեռ կը մնար «ենթադրական», կամ կրնան տակաւին վէճի խնդիր ըլլալ, որովհետեւ կրնային ըսել մեզ թէ «հաւատալու պէտք»ին կամ «հաւատոյ ներդործութեան» ընդհանրականութիւնը չբովանդակեր իրենց առարկային գոյութիւնն, այն միջոցներն գործածեցի զոր կը մատուցանէր ինձ դրականութեան՝ անցնելու համար «ենթակալական»ն «առարկայական»ին, եւ առարկայականէն գերազանցին (transcendental) կամ գերբնականին սեամին... : Բայց եթէ ուղիւ աւելի հեռուն երթալ, նիւթէս եւ մանաւանդ սահմանէս դուրս պիտի ելլէի . հոգեբանութեան եւ ջատագովութեան դաշտէն աստուածաբանութեան դաշտը պիտի անցնէի : Ատոր զօրութիւնը չեմ զգար յիս, եւ չեմ կարծեր այդ-

պիսի իրաւունք մ'ունենալ : Նաեւ չեմ կարծեր իրաւունք ունենալ , այսպիսի կարեւոր նիւթոյ մը մէջ , կը կարծեմ նոյն իսկ պարտականութիւն ունենալ առ այժմ մտածածէս աւելի անդին չյառաջել : Անկեղծութեան խնդիր մ'է եւ անձնական արժանապատուութեան խնդիր մ'է : Ինչ որ ալ լինի կամքի միջամտութեան զօրութիւնն այսպիսի իրաց մէջ , — եւ մեծ է այդ զօրութիւն , — մենէ ոչ ոք միակ տէրն է այն ներքին աշխատութեան որ կը կատարուի հոգիներու մէջ : Բայց, եթէ իմ ունկնդիրներէս ոմանք յիշեն թերեւս թէ ի՞նչպիսի բացատրութեամբ , հոս իսկ , գրեթէ երեք տարի յառաջ , կ'աւարտէի բանախօսութիւն մը իտեալիսմի վերածնութեան վրայ , պիտի խոստովանին թէ այսօր իրենց առաջարկած եզրակացութիւններս աւելի ճիշդ , աւելի որոշ , աւելի մօտ են մանաւանդ այն զաղափարին որ կոչեց զձեզ յաւագաժողով . — եւ ինչո՞ւ , եթէ իրապէս մեծ քայլ մ'է այս , ինչո՞ւ ուրիշ եւ աւելի վճռական քայլ մը չառնում մի օր :

ՆԵՐՍԷՍ Յ. Վ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

ՄԱՆԿԻԿՆ Ի ՔՈՒՆ

ՆՈՒԱԳ

Նընջէ՛ , մանկիկ , նընջէ՛ յանքոյթ յորրանիդ ,
Ի մէջ ծաղկանց , ի մէջ վարդից դեղափթիթ .
Թող քոյդ յաւէտ հանդչի ճակատ յուսալից՝
Լուսաժրպիտ կապուտափայլ դէմ երկնից :

Թող արտաքոյ զոռան ահեղ փոթորիկք ,
Թող այլք անզուսպ լինին կորից խաղալիք .
Դու միշտ զըւարթ եւ յար Չարին անդիտակ՝
Հանդիւր խաղաղ , հանդիւր ի նինջ անուշակ :

Մի՛ ինչ հոգար թէ վիշտք ո՛րպէս յոգնաջան
Շուրջ զիւրաքեկ պատին զաւուրբք մանկութեան .
Ո՛չ Բարձրելոյն հըսկեն աչկունք մըշտաբթուն :

Մի՛ թողուր : Տէ՛ր , ըզբոյն աներգ անթըռչուն ,
Ըզտիւ անլոյս , ըզդաշտ անհունձ կամ անխունկ ,
Ըզսի՛րտ անոէր , եւ զՈրորա՛նն անմահուկ :

Ն. Յ. Վ. Փ.

Բովանդակութիւն Զեռագիր Մատենին

Որոյ անուն է « ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐԳ »

(Շարունակութիւն տես քիւ 10)

Տիտղոս. « Նորին սուրբ վարդապետի Բան ԺԶ .

Լուսանցք (ԺԶ)

Աղօթքն. « Արարի՛չ ամենայնի յանեղծութիւն , եւ յանապական կազմութիւն : Ո՛չ մնացելոց միայն ի վիճակեցելումն « հաստատութեան , եւ կացելոց » , եւն . եւն . եւն .

Տիտղոս. « Նորին սուրբ վարդապետին Առ Աստուած Հայր :

Լուսանցք (ԺԵ)

Աղօթքն. « Արարի՛չ իմանալեաց եւ զգալեաց բնութեանց . « Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի » եւն . եւն .

Տիտղոս. « Աղաւթք նորին սուրբ վարդապետի Յոհ՛ն , Բան ԺԷ .

Լուսանցք (ԺԷ)

Աղօթքն. « Որ ես անսպառ բարութեանց եւ « քշտեմարան զանձո՛ւց իմաստութեան » , եւն .

Տիտղոս. « Նորին սուրբ վարդապետի աղաւթք յՈրդի » :

Լուսանցք (ԺԹ)

Աղօթքն. « Որ ի չափ խոնարհութեան մերոյ յաղաքս մարդասիրութեան քո իջեր միածին որդի Աստուծոյ էակից եւ « կերպարան Հաւր . » եւն . եւն .

Տիտղոս. « Նորին Յովհաննու իմաստասիրի եւ վարդապետի Ասացեալ բան իմաստութեան՝ ի պատճառս զբաւսանաց : « Առ ձազն որ զաղաւթանոցաւն նորա ճոռւողեր քաղցրաձայն , որ կոչի՛ սարիկ »

Լուսանցք (Ի)

« Արթճճն եւ զուարթուն թռչուն , հսկո՛ղ , եւ բարբառող :

«Կանչո՛ղ եւ կարկաջող, ճռճուող՝ ձայնող եւ պաշտաւնասէր,»
եւն, եւն.

Երկու էջերէ յետոյ՝ այսպէս.

«Ձազն պատասխանէ.»

«Ահա լուայ եւ դիտայի.» եւն, եւն.

Մէկ էջէ յետոյ .

«Իրաւացուցանէ՛ եւ վարդապետն զդիմադրութիւն
«ձազուն եւ առնու ոճ ամբաստանութեան» :

«Ձա՛յս ասաց պատճառ բազմանուագ եղանակացն» .
եւն, եւն.

Երկու էջէն յետոյ

«Վասն լէշկէին որ թանաքն ի վերայ վաթեցաւ » :

«Այլ եւ զայժմո՛ւս իսկ պատահումն՝ ոչ լռեցի՛ց ար-
«տաբերել, զնախահա՛ււրն փոխազգեստն, որ յետ յանցմանն
«ընձեռեցաւ » :» եւն, եւն.

Մէկ էջէ յետոյ՝

«Հաւն պատասխանէ՛ ամբաստանաբար առ վարդապետն» :

«Դարձա՛ւ պատասխանեաց՝ բոլոր բանից.» եւն, եւն.

Երկու էջէ ետքը՝

«Արտադրութիւն երկոցունց բանից՝ եւ զպարտութիւն
«խոստովանել վարդապետին » :

«Ճշմարտի՛ւ զայս խաւսեցաւ՝ ըստ պատահմանցն .»
եւն, եւն, եւ հինգ տողէ յետոյ՝ Լուսանցք (ԼԲ)

«Աղերս մաղթանաց՝ Ասացեա՛լ ումեմն հոգեկիր վար-
դապետի » :

«Քրիստոս որդի Աստուծոյ՝ արարի՛չ եւ տէր, զատա-
«ւոր կենդանեաց եւ մեռելոց.» եւն, եւն.

Երկու էջէ յետոյ .

«Կշտամբանք եւ յանդիմանութիւնք առական սակաւ ,
«անձին ողորմելոյս Վարդանայ որ ի մարաթայոյ՝ եւ ամենայն
«մեղաւորաց, Եւ ի խորոց սրտէ՛ աղերս մաղթանաց՝ առ Յիսուս
«Քրիստոս միաձին որդին Աստուծոյ. երթալ յամենայն տեղիս՝
«ուր կատարեա՛ց Քրիստոս՝ զմարդեղութիւն իւր տնաւրինա-
«բար , Զոր զրեցին տեսանողքն վասն նորա : Եւ ընթեռնու՛լ
«անդէն ուրիշ ուրիշ : Եւ հայցե՛լ թողութիւն մեղաց ի նմա-
«նէ , Զոր ես մեղաւորս Վարդան յարմարեալ զրեցի յԵրուսա-
«ղէմ ի սուրբ Յակոբ , ի խնդրոյ Թորոսի աստուածասէր քա-
«հանայի՝ եւ այլ միանձանցն, որ բազո՛ւմ անգամ թախանձե-

« ցին զիս , եւ ես ըստ իմոյ կարողութեան տուեցելոյն ի
« տեառնէ չնորհաց՝ յանձն առի , եւ առաջին տեղին այս է . »

ա ի Նազարեթ , եւ ի առնն Զաքարիայ , բ ի Բեթղէհէմ
յայրն եւ ի մսուրն :

գ ի տաճառն քառասնաւրեա , դ ի յեզրիպոսոս ի Նազարեթ
ի տաճարն :

ե ի հոսանսն Յորդանանու , զ ի լերինն փորձութեան եւ
ի սքանչելիսն :

է ի լերինն Թաբուր , ի ծովն տիբերական , ի Զրհորն
Յակոբայ :

ը ի Բեթանիա , եւ ի լեառն ձիթենեաց յովանակաւ ի
տաճարն :

բ ի սուրբ վերնատունն եւ ի լուացումն ոտից աշակերտացն :

ժ ի ձորն կենդանի եւ ի տեղիս ծնրադրութեան :

ի ի տեղիսն ուր ըմբոսեցին :

ժբ ի խաչին բարձումն (մաշած...) ժգ ի գերեզման (մաշած) :

ժդ ի համբարձումն Քրիստոսի եւ ի լեառն ձիթենեաց

ժե ի սուրբ վերնատունն , Յիջումն հողոյն :

ժզ ի յամենահայրն բարի եւ ի սուրբն սիովն :

ժե ի ննջումն Աստուածածնին , ժը ի տեղիս հառաչմանն
Պետրոսի :

ժբ ի քարկոծումն Ստեփանոսի : ի Պրոպատիկէ տւաղանին :
(Ասոնց ամէնուն վրայ աղօթք չինած է.) 57 թուղթ եւ
մէկ էջ . իսկ ժգն կայ զրուած այս տիտղոսով , այսպէս .

« Աղօթք Անաստասայ կրօնաւորի Մաղթանք առ
« Աստուած :

« Տէր մի՛ սրտմտութեամբ քո յանդիմանէր զիս եւ մի՛
« քարկուցեամբ քո խրատեր զիս : Գիտեմ տէր՝ , եւն , եւն .

Այս աղօթից մէջ զեղեցիկ ասացուածք մը կայ , այսպէս .

« Ո՛վ ԲԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴ ՍՐՏԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ «ՅԻՍՈՒՍ
«ՔՐԻՍՏՈՍ՝ Աւրհնարանեալ զովեմ .» եւն , եւն .

Յետոյ՝

Տիտղոս . « Կանովն ջուր աւրհնելոյ Յաւուր յայտնութեան
« Տեառն մերոյ , այս կանովն կատարի . Սաղմոս կցորդ : Զայն
« տեառն ի վերայ ջուրց .

« Ընթերցուած Դ . Թագաւորութեանց :

« Եւ ասին արք քաղաքին ցեղիսէ՝ ահաւասիկ ընակութիւն
« քաղաքիս բարի է . » եւն , եւն .

«Ընթերցուած Յեսայիայ մարգարէէ.»

«Այսպէս ասէ աէր, առէ՛ք ջուր ուրախութեան.» *եւն. եւն.*

«Ընթերցուածս յեղեկիւլէ մարգարէէ.»

«Եւ եմոյժ զիս հոգին առաջի զրան տաճարին.» *եւն. եւն.*

«Պաւղոսի առաքելոյ ի կորնթացւոց թղթո՛յն ընթերցուած .»

«Ոչ կամիմ եղբարք եթէ տղէտք իցէք.» *եւն. եւն.*

«Ալելու արուեստի : Ուրախ լիցին այստէր տիեզե.»

«Աւետարան ըստ Մատթէոսի.»

«Յառուրան յայնոսիկ՝ զայ Յովհաննէս Մկրտիչ՝ քարոզել.»

եւն. եւն. «Քարոզ : Վասն ի վերուստ խաղաղութեան եւ փրկութեան անձանց մերոց զտէր» : «Վասն խաղաղութեան. *եւն.*»

«Վասն առաջիկայ ջրոյս. *եւն.*»

«Աւրհնութիւն ջրոյ , զոր ասացեալ է տեառն Բարսղի Կեսարու Կապպադովկեցւոյ»

«Աւրհնեալ ես տէր ամենակալ (յ)ամենայնի հզուր եւ սքանչելագործ.» *եւն. եւն.*

«Եւ ապա՝ տեառնազրէ խաչիւն եւ միռոնաւն , ասելով Աւրհնեսցի եւ սրբեսցի ջուրս այս յանաւն Հաւր եւ Որդւոյ . *եւն. եւն.*»

Լուսանցք (ԼԵ)

«Կանովն մեծի հինգշաբաթին ոսնալուսին , ըստ որում «ասացն Յիսուս՝ եթէ աւրինակ մի ետու ձեզ : Զոր ասացեալ «է տեառն Եփրեմի խորին ասորոյ : Զոր թարգմանեաց սուրբ «զիտապեան Տէր Գրիգորիս»

(Եւ ասկէց յետոյ կուղայ)

Լուսանցք (ԼԶ)

«Ի մեծի աւուր բարեբանութեան ծաղկաղարդին : Յառաջ «քան զհարցն աւրհնեն զձիթենիս եւ զարմաւենիս : Սարկա-«ւազն քարոզէ : Ընկալ կեցո՛ւ եւ ողորմեա՛ : Զամենասրբունի : «Զանձինս մեր»

«Եւ Եպիսկոպոսն ասէ զԱղաւթս զայս»

«Աստուած որ զմիածին որդիւք քո առաքեցեր յերկնից յերկիր վասն փրկութեան ազգի մարդկան. *եւն. եւն.*»

Յետոյ՝ աւազ Բ. չարթի, Գ. չարթի, Դ. չարթի Ե. չարթի եւ ուրբաթ ու աւազ չարթի՝ կարգաւ կը դնէ աղօթքները . իսկ աւազ չարթին արարողութիւնը Լատին ժամակարգաւրեան հայերէն թարգմանութիւնն է կարծեմ, հանդերձ արարողութեամբ Լատինաց . հանդերձ ընթերցմամբ Մարգարէու-

թեանց , ըստ Հատին ծիսի :

Յետոյ՝

Լուսանցք (ԽԱ.)

« Սուրբ եւ մեծապայծառ կիրակէի Զատկին առաւօտուն
« յորժամ ի թափաւր ելանեն խաչիւմ եւ մոմեղինաւ եւ սկսանի
« քանանայն : Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց մահուամբ զմահ
« կոխեաց : Եւ որոց ի գերեզմանի՝ զկեանս շնորհեաց : Ժողովի
« Քրիստոս յարեալ : Գ. հետ Քանանայն ասէ եւ Գ. Ժողով : »

Եւ այսպէս քանի մը ուրիշ փոփոխակի աղօթից յետո
Դռնբացի արարողութիւն մը կայ . որն որ այսպէս կը սկսի .
« Եւ ասէ Եպիսկոպոսն կամ քանանայն : »

« Համբարձէք իշխանք զգրուեն ձեր : »

« Եւ որ ի ներքս են պատասխանեն : Ո՛վ է սա թաղաւոր »

« Քհ. Համբարձէ՛ք. պատասխան. Ո՛վ է սա թաղաւոր փա-
ռաց տէր զօրութեանց » : Քանանայն. Սա՛ ինքն է թաղաւոր
փառաց :

« Եւ մտեալ յեկեղեցի կատարեն զկարգն , »

« Աւրհնութիւն կաթին. եւ մեղեր յաւուր միաշարաթին յետ
պատարագին : »

(Աղօթքն) « Աւրհնեա՛ տէր զըղխեալ կաթնս եւ զմեղր : » Եւն.

« Աւրհնութիւն դառին ի նոյն կիրակէն : Եւ բաշխեն
Ժողովրդեանն . »

(Աղօթքն) « Տէր մեր որ ի պասեքս աւրհնեալ՝ յագեցաք
երկնային կերակրովն . »

« Աւրհնութիւն պանրի եւ ձուերու ի նոյն աւուր . »

(Աղօթքն) « Ամենակարող Աստուած արարող եւ նախա-
խնամող . Եւն. »

« Աւրհնութիւն նոր պտղոց : »

(Աղօթքն) « Աւրհնեա՛ տէր զպտուղքս . » Եւն. Եւն.

« Աւրհնութիւն հացի . »

(Աղօթքն) Աւրհնեա՛ տէր զնիւթ հացիս . » Եւն. Եւն.

« Աւրհնութիւն նոր կերակրոց . »

(Աղօթքն) « Աւրհնեա՛ տէր զկերակուրքս զայս . » Եւն.

« Աղաւթք ի վերայ երգմնահարաց՝ որ յանկարծ պատահէ . »

(Աղօթքն) « Աստուած որ զՄարդոյ բնութիւն փոփոխական
պիտես եւ տկար . » Եւն.

« Աղաւթք ի վերայ ամսոցի որ ի կերակրոյ պղծիցի կե-
ռ(խա)իցէ ? . »

(Աղօթք) « Տէր Աստուած մեր որ ի սուրբս ես հանդուց-
եալ եւ գովեալդ ես. » եւն. եւն. եւ յետոյ այսպէս՝

Լուսանցք (ԽԲ)

« Ի մեծի աւուր Պինտակոստէին՝ Երեկոյն զկնի արձակման
« Ժամուն յետ աւետարանին՝ ասէ սարկաւազն՝ Աղաւթք հան-
« ղերձ ծունր դնելով զտէր աղ՛. Գ. տէր ողորմեա՛ . եւ ասէ
« զաղաւթողացս զոր ասացեալ է Բա(ր)սղի՛ Կեսարու : »

(Աղօթքն) « Ամենակա՛լ : Անարա՛տդ Աստուած . Անսկիզբն
հայր, անտեսանելի : Անբաւելի՛ : Անփոփոխելի՛ » եւն. յետոյ՝

Լուսանցք (ԽԳ)

« Աղաւթք զոր ասացեալ է սրբոյն Յովհաննու(») Ոսկերե-
« բանի ի մեծի աւուր Վարդափառին զոր ընթեռնուն յերեկոյին
« Ժամուն զկնի արձակմանն : »

(Աղօթքն) « Աւրհնեալ ես տէր Աստուած ամենակալ .
« Որդի եւ Բանդ Աստուած էակից եւ արարչակից հաւր , գո-
« յակից եւ համադոյակից հոգւոյն սրբոյ. » եւն. եւն.

(Հոս կը պակսին թղթեր, եւ կայ այսպէս.)

« Մեռար, այդ չէ՛ տեղ մեռելոյ այդկի դու անկար : Ա-
« դամա՛ խալատ խաւոեալ որ լացն էան զիս . զպատճառն
« յեւա հանեալ ափսոս ու վայ զիս . » եւն. եւն. :

ՄԿՐՏԻՋ Վ. ՄԵՂՄՈՒՆԻ

(Շարայարելի)

(*) Սրբոյն Բարողի հայրապետին կ'ըսէ Ժամակարգութիւնն Վհննայի :

Պ Ա Տ Մ ՈՒԹ Ի Ի Ն

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Վ. ԱՔԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն տես քիւ 10)

Գ Լ ՈՒ Խ Ժ Ը .

Այսպէս կը գրէ իրեն օր մը . «աշխարհային հաճոյքներէ հեռանալու միտումդ գովելի է անտարակոյս, քանի որ այլալուծութիւն չպատճառեր քեզի . բայց հիմակու հիմա համբերէ՛ . դալ տարի ատոր վրայ կը խօսինք՝ թէ որ Աստուած կամենայ, Առ այժմ մի՛ մտածեր, եւ ես ալ չեմ ուզեր քննել այն միտումդ որով բոլորովին հրաժարիլ կը ցանկաս հայրենիքէդ եւ ընտանիքէդ, եւ ծառայել միայն Աստուծոյ՝ օրիորդաց նորընծայութեան մէջ, կրօնաւորական կենօք : Այս ամէնը՝ սիրելիս, չառ կարեւոր նիւթեր են, թղթի վրայ դիւրաւ չեն լուծուիր : Հոգ մի՛ ըներ . ժամանակը մերն է հիմակու հիմա դուն ազէկտադ հիւսէ, ոչ թէ այն մեծ եւ խոշոր իլերով, որոնք անյարմար են քու մասերուդ . այլ նայէ որ իլերդ քու փոքրիկ անձիդ յարմար ըլլան . խոնարհութիւն, համբերութիւն, որտի հեղուքիւն, Աստուծոյ կամաց համակերպութիւն, պարզամտութիւն, ողորմելի հիւանդաց սէր՝ գութ եւ ծառայութիւն, եւ այլ ասոնց նման բաներ կրնան մանուիլ քու փոքրիկ իլիկովդ վրայ, եւ քու մասերդ յաջողութեամբ կրնան դորձածել զանոնք, օգնականութեամբ Սրբուհի Մոնիգայի, որն որ կը կենայ առ ռոս Մեծաւոր Մօրդ :»

Սալէզեան սուրբ Փրանկիսկոս ալ չբաժնէր սա երկուքը . «Կեցի՛ր ուրախ զուարթ առ Աստուած, կ'ըսէ, եւ իմ կողմանէս ողջունէ ամենայն յարգութեամբ Տիկին Մենաւոր Մայրդ եւ Վարժուհիդ» : Եւ դարձեալ. «Կեցի՛ր՝ սիրելի գուսարս,

անուշ Յիսուսի եւ Մեծաւոր Մօրդ քով՝ մթութեանց , դամբարու , փշերու եւ տառապանաց մէջ . եւ հնազանդէ՝ վարժուհւոյդ » : Ուրիշ անգամ մ'ալ՝ « Հազար բարիք կը մաղթեմ , կ'ըսէ , քու փոքրիկ զաւկներուդ որոնք իմիններս են նաեւ ի Տէր . այս խօսքը քու Վարժուհւոյդ որդւոյն խօսքերն են առ Իտալիքա՝ իւր հոգեւոր դուստրը » :

Աւելի ետքն ալ՝ երբ Շանդալի անդրանիկ որդին մոլորելով , իւր մօր սիրտը դառնազին եւ անհնարին ցաւօք խոցեց , « Նիսաէ՝ եւ տե'ս քու վարժուհիդ , կ'ըսէ սուրբ Փրանկիսկոս , կարգա՝ անոր վարքն եւ կը մխիթարուիս » :

Սուրբ Փրանկիսկոսի մահուընէ ետքն ալ , երբ Տիկին Շանդալ իւր որդւոյն օր ըստ օրէ աւելի մոլորիլը կը տեսնար , եւ օր մը խորին տրտմութեան մէջ ընկղմած կ'ողբար՝ ոչ իւր որդւոյն առ ժամանակեայ կենաց վտանգը մենամարտութեանց մէջ , ալ անոր անմահ հոգւոյն՝ վրէժինդիր Առաւծոյն ձեռքն իյնալու դժբախտութիւնը . օր մը՝ կ'ըսեմ , որ ծունկ զլքած եկեղեցւոյ մը մէջ , կը հեղոյր հոգւոյն վշտամբեր տառապանքն Աստուծոյ առջին , եւ կը նուիրէր իրեն կրած վշտերն եւ անձկութիւնքն որդւոյն փրկութեանը համար , յանկարծ ձայն մը լսեց որ զինքը ահ ու զոգի մէջ ընկղմեց . հասկցաւ որ այն ձայնը՝ Սալէզեան սուրբ Փրանկիսկոսի ձայնն էր , որն որ գերեզմանէն ելլալով , կամ լաւ եւս՝ երկինքէն իջնելով . « կարդա՝ սուրբ Օգոստինոսին Խոստովանութեանց գրքին ութերորդ գլուխը » : կը գոչէր իրեն . բացաւ՝ կարդաց , եւ արտասուօքը թրչելով այն սքանչելի էջերը . յորում Օգոստինոս՝ մօրը արաստուաց արդեամբը , իւր դարձը եւ փրկուիլը կը պատմէ , իսկոյն մխիթարուեցաւ , եւ անկից ետեւ մեծ վտանգութիւն մը ծագեցաւ սրտին մէջ , հասկնալով որ ինքն ալ՝ Մոնիգայի պէս աղօթելով , արտառուելով եւ զոհողութիւններ կատարելով պիտի փրկէր իւր որդին՝ Սէլզ-Պէնինեան :

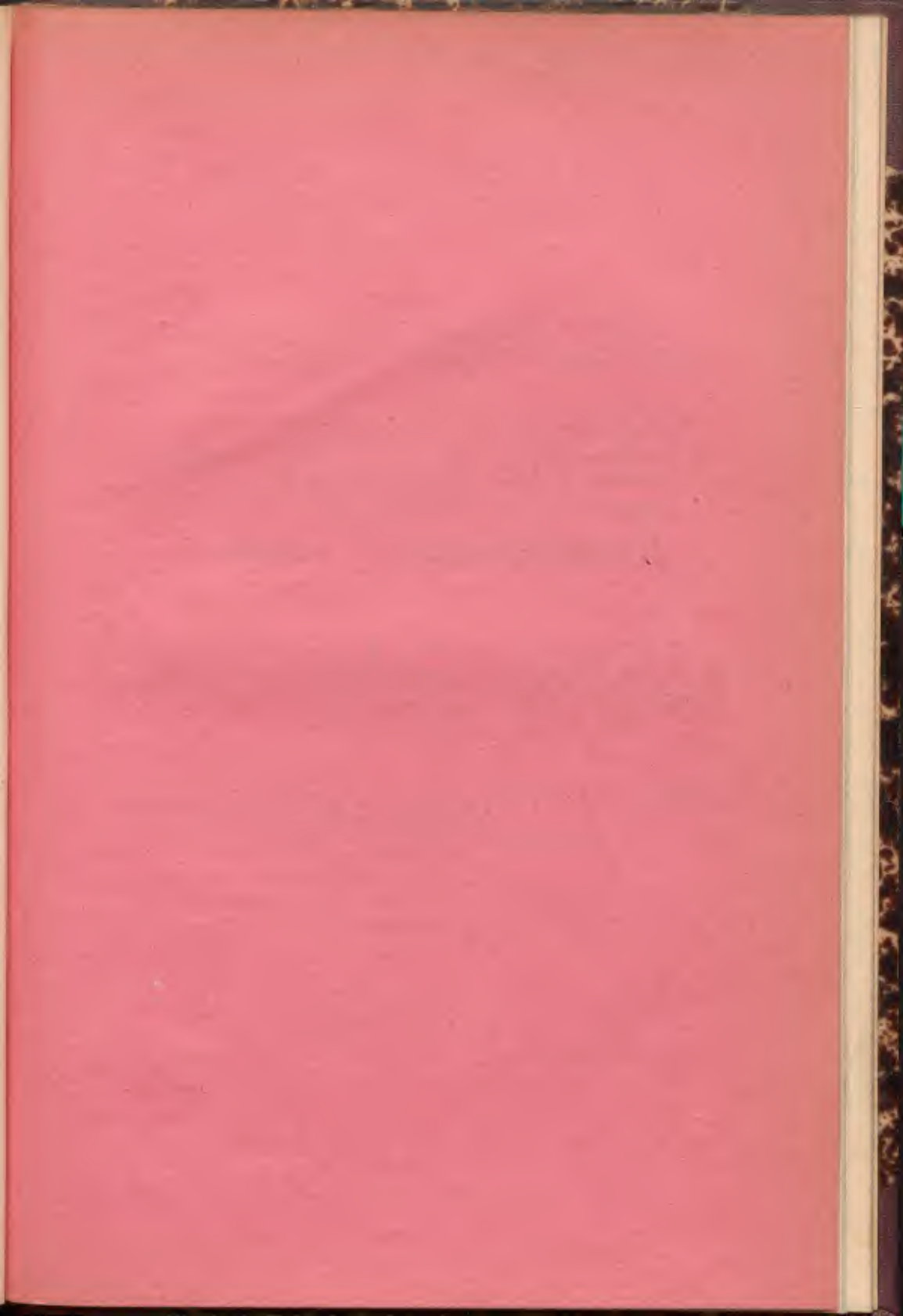
Այն օրուընէ ի վեր փափկասուն եւ սերտ սիրով մը կապուեցաւ Սրբուհի Մոնիգայի . եւ կրցածին չափ սկսաւ յորդորել եւ տարածել անոր ջերմեռանդութիւնը : Եւ ինչպէս իւր վարուցը պատմութեան մէջ կը կարդանք , երբ կենացը վերջին ժամերուն հասած ըլլալն հասկցաւ , մահուամբ ալ Մոնիգայի նմանելու դիտամբ , ազաչեց որ անոր մահուան պատմութիւնը կարդան իրեն . իրեն այն զովելի բաղձանքն ալ կատարելով , երբ այն կէտը հասան , յորում կ'ըսուի թէ Սրբուհի

Մոնիգայի հոգը չէր եղած հայրենիքէն դուրս մեկնիլը , Զանգալ մէկէն Տիկին Մոնմորանսիի ձեռքը սխմելով , եւ անուշ նայուածքով մը՝ «Ահաւասիկ՝ այն խօսքն ալ ինծի համար է» . կ'ըսէ , եւ կը մեռնի իւր սիրած Անսի քաղքէն հեռու , համակերպելով յայսմ եւս իւր սիրելի վարժուհւոյն յետին կամայը :

Սրբուհի Մոնիգայի ջերմեռանդութիւնը տարածելու եւ արծարծելու համար՝ Սալէզիան սուրբ Փրանկիսկոսի եւ Սրբուհի Շանթալի կողմանէ ի գործ դրուած ջանից , նոյն ատենուան երեւելի սուրբերն ալ քիչ չատ օժանդակած են . եւ ասոնց խօսակցութիւնները եւ յորդորները միեւնոյն ոգւով ազդուած ըլլալով , միեւնոյն արգասիքն ամէնուրեք ունեցած են . Ըստ այնմ քանի որ աշխարհքիս հորիզոնը կը մթննար , քանի որ ամբարշտութեան ահաբեկ աղմուկը կ'աճէր՝ կը բարձրանար , սարսափ եւ սոսկում պատճառելով Պօսուէի եւ Ֆէնէլօնի , կր տեսնանք որ մայրերն ալ՝ ահ ու դողով , աչքերնին դէպի Մոնիգա սեւեռած , պատկերացը եւ խորաններուն առջին իրեն օգնականութիւնը կր խնդրեն : Ստուգիւ չենք կրնար ուրախալ որ այն երանաշնորհ մօր տեսութիւնն , որն որ իւր սրտին վրայ կը գգուէ իւր արտասուուց արցեամբը վաստկած որդին , մեծապէս կ'ազդէր մխիթարելու եւ քաջալերելու համար այն մայրերու վշտալից սիրտը :

(Շարայարելի)

ՊԱՏԿԵՐ տասն էս հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան,
Գաւառաց Եւ օտար երկիրներու համար
թղթատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանջիշր թիշ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եեշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է ղլմել բաժանորդագրութեան Եւ թերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولمشدر